

Η Πολιτική Οικονομία της Εξόδου

Θεόδωρος Μαριόλης

Αν. Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, και Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών Δημήτρης Μπάτσης

Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Επίκαιρα», 12.12.2013

Το πιο εντυπωσιακό γεγονός δεν είναι η πρωτοφανής, με διεθνή μέτρα και σταθμά, ύφεση της ελληνικής οικονομίας και η επακόλουθη εκτίναξη της ανεργίας. Αλλά ότι οι «Μνημονιακές κυβερνήσεις» δεν έχουν καταθέσει ούτε τμήμα προγράμματος αντιστροφής της κατάστασης. Υπολογισμοί δείχνουν ότι, για να αρχίσει να μειώνεται η ανεργία, απαιτούνται ετήσιοι ρυθμοί ανάπτυξης του 2-2.5%, ενώ για να συμπεστεί η ανεργία στο 10%, εντός περιόδου 5 ετών, απαιτούνται ρυθμοί ανάπτυξης της τάξης του 5-5.5%. Θα πρόκειται περί θαύματος.

Κάθε εθνική οικονομία αποτελείται από τρεις τομείς, τον Ιδιωτικό, τον Δημόσιο και τον Εξωτερικό τομέα. Όταν βρίσκεται σε βαθιά ύφεση, πρέπει ένας, τουλάχιστον, τομέας να λειτουργήσει ως «ατμομηχανή», δηλαδή να καθοδηγήσει την τόνωση της ενεργού ζήτησεως. Αυτή ήταν η κεντρική ιδέα των Μ. Kalecki και J. M. Keynes, στη Μεγάλη Κρίση του 1930, και είναι, καταρχήν, βάσιμη. Στην Ελλάδα, ο Ιδιωτικός τομέας βρίσκεται σε δεινή κατάσταση, ενώ αποστραγγίζεται με φόρους. Ο Δημόσιος τομέας είναι φορτωμένος με χρέη, ενώ αποδιαρθρώνεται περαιτέρω μέσω της ασκούμενης συσταλτικής πολιτικής. Επίσης, η κυβέρνηση δεν διαθέτει, λόγω των περιορισμών του Μάαστριχτ, κάποιο εργαλείο αντι-κυκλικής πολιτικής. Τέλος, ο Εξωτερικός τομέας αδυνατεί να συμβάλλει, γιατί (α) χρησιμοποιεί το ευρώ, δηλαδή νόμισμα πιο «σκληρό» και από το δολάριο, και (β) ανταγωνίζεται πολύ πιο τεχνολογικά προηγμένες ευρωζωνικές οικονομίες επί τη βάσει οιονεί-απολύτων (και όχι συγκριτικών!) πλεονεκτημάτων κόστους.

Μία πρόσφατη μελέτη δείχνει ότι η μέση τιμή των κλαδικών πολλαπλασιαστών επί του καθαρού προϊόντος της ελληνικής οικονομίας είναι 1.707 (με τυπική απόκλιση 0.278, μέγιστη τιμή 2.530 και ελάχιστη τιμή 1.014), ενώ η μέση τιμή των πολλαπλασιαστών του δημοσίου τομέα είναι της τάξης του 2, και, συνεπώς, από τις υψηλότερες του συστήματος (Θ. Μαριόλης και Γ. Σώκλης, «Ο Στραφφαϊανός Πολλαπλασιαστής της Ελληνικής Οικονομίας: Ευρήματα από τον Πίνακα Προσφοράς-Χρήσεων του έτους 2010», Δεκέμβριος 2013). Αυτά δηλώνουν ότι για κάθε 1 μονάδα μείωσης της ενεργού ζήτησεως, για ημεδαπά αγαθά και υπηρεσίες, το συνολικό καθαρό προϊόν μειώνεται κατά περίπου 1.7 μονάδες, και ότι κάθε 1 μονάδα συρρίκνωσης του Δημοσίου τομέα

οδηγεί σε περίπου 2 μονάδες μείωσης του συνολικού προϊόντος. Δεν είναι, λοιπόν, τυχαίο ότι ορισμένες εκτιμήσεις ομιλούν για ύφεση έως και το 2017, και για ασθενικούς, 1-1.5%, ρυθμούς ανάπτυξης, μετά.

Τι θα μπορούσε να γίνει; Έχει γίνει πια κατανοητό, μάλλον από τους περισσότερους μελετητές, ότι, εμμένοντας μόνον στο πεδίο της Πολιτικής Οικονομίας, μία εναλλακτική δυνατότητα υφίσταται: Έξοδος από την ευρωζώνη. Εισαγωγή νέου νομίσματος σε ισοτιμία 1:1 (για να αποφευχθεί το «κόστος τιμοκαταλόγου»), και, αφού ολοκληρωθεί η εισαγωγή, υποτίμηση. Επιβολή φραγμών στις διεθνείς κινήσεις χρηματικών κεφαλαίων, και ιδίως στις – λεγόμενες – κερδοσκοπικές. Ουσιαστική ανάκτηση των εργαλείων νομισματικής, δημοσιονομικής, εμπορικής και εισοδηματικής πολιτικής. Αυτές οι διορθώσεις στρέφουν, από τη μία πλευρά, τη διεθνή ζήτηση προς τα ημεδαπά εμπορεύματα και αυξάνουν, από την άλλη πλευρά, την εσωτερική ζήτηση για αυτά τα εμπορεύματα. Έτσι, θέτουν το σύστημα σε τροχιά αυτόκεντρης και ανατροφοδοτούμενης μεγέθυνσης. Παραλλήλως, οι φραγμοί στις κινήσεις κεφαλαίων συμβάλλουν, πρώτον, στη διατήρηση της αξίας του νέου νομίσματος και, δεύτερον, στην εθνική ανεξαρτησία και στον αναπτυξιακό χαρακτήρα της νομισματικής πολιτικής (σχετικά, βλέπε την πρόσφατη, εξαιρετικά ενδιαφέρουσα μελέτη των S. Schmitt-Grohé and M. Uribe, «Downward nominal wage rigidity, currency pegs, and involuntary unemployment», Columbia University, Mimeo, October 2, 2013).

Δια του συνδυασμού παλαιότερων και νεότερων εμπειρικών εκτιμήσεων, πρέπει να θεωρείται ότι το νόμισμα που εμείς χρησιμοποιούμε (όχι το ευρώ, γενικά) είναι μακράν της ισορροπίας του, ήτοι ανατιμημένο, κατά περίπου 50% (βλέπε J. Hansen and W. Roeger, «Estimation of real equilibrium exchange rates», European Commission, July 2000, καθώς και ανακοινώσεις της ΤτΕ για την πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία της ελληνικής οικονομίας, κατά την μετά το 2000 περίοδο). Έχουμε υπολογίσει ότι η ελαστικότητα του ημεδαπού πληθωρισμού κόστους, ως προς την ονομαστική υποτίμηση του νομίσματος, είναι της τάξης του 0.186 (με τιμαριθμική αναπροσαρμογή των μισθών και αμετάβλητους τους φορολογικούς συντελεστές επί της παραγωγής). Αυτό σημαίνει ότι μία υποτίμηση 50% προκαλεί πληθωρισμό κόστους 9.3% για το πρώτο έτος (6% για το δεύτερο και 4% για το τρίτο έτος), ενώ βελτιώνει τη μέση διεθνή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας κατά 37%, ήτοι 43% στους τομείς της Γεωργίας-Δασοκομίας-Αλιείας, 38% στα Μεταλλεία-Λατομεία-Αργό Πετρέλαιο, 31% στη Βιομηχανία, και 40% στις Υπηρεσίες. Επίσης, ότι, ακόμα και εάν παύσουν οι «δόσεις» προς την Ελλάδα, αλλά σταματήσει, ταυτοχρόνως, και η τελευταία την πληρωμή τόκων προς τους δανειστές της, τότε μία υποτίμηση κατά 30% ή 50% δεν είναι ασύμβατη με μία αύξηση του ΑΕΠ κατά 4% ή 7%, αντιστοίχως.

Ας διευκρινιστεί, παραπλεύρως, ότι η ενδεχόμενη ερώτηση: «Γιατί υποτίμηση και όχι ανατίμηση, μετά την έξοδο από το ευρώ;», δεν είναι τόσο αφελής όσο, ίσως, φαίνεται. Η απάντηση είναι ότι πρέπει να τονωθεί η ενεργός ζήτηση, και αυτή η τόνωση είναι καλύτερα να μην γίνει μέσω δημοσίων δαπανών, έως ότου ανασυγκροτηθεί ο Ιδιωτικός τομέας. Επίσης, οι υπολογισμοί δείχνουν ότι, εάν δεν γίνει υποτίμηση, τότε θα σημειωθεί, αναπόφευκτα, ύφεση. Συνεπώς, πρέπει να γίνει υποτίμηση, όχι γιατί είναι επιθυμητή, αλλά λόγω της κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει η ελληνική οικονομία.

Η άποψη ότι η επιστροφή στο εθνικό νόμισμα θα προκαλέσει «υπερπληθωρισμό» είναι αρκετά διαδεδομένη. Για να συμβεί αυτό πρέπει να πληρούνται οι ακόλουθοι όροι: (α) η οικονομία να βρίσκεται σε καθεστώς πλήρους απασχολήσεως και (β) να αυξάνεται συνεχώς η ενεργός ζήτηση ή/και (γ) να χειροτερεύουν συστηματικά οι συνθήκες της προσφοράς (π.χ. να αυξάνονται οι τιμές των πρώτων υλών). Σημαντικότερος είναι ο πρώτος. Όμως, η ελληνική οικονομία βρίσκεται αρκετά μακριά από το καθεστώς πλήρους απασχολήσεως: Η επίσημη ανεργία είναι στο 30% και εκτιμάται ότι η υποαπασχόληση του παραγωγικού δυναμικού είναι περί το 33%. Άρα, όταν «κοπεί χρήμα» για την τόνωση της ενεργού ζήτησεως και για τη χρηματοδότηση τμήματος των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, οι επιπτώσεις στον πληθωρισμό δεν αναμένεται να είναι ισχυρές.

Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι όλα τα προηγούμενα δεν επαρκούν μεσομακροπρόθεσμα. Μοιάζουν ως αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη. Η δεύτερη συνίσταται στη δομική μεταβολή της ελληνικής οικονομίας, δίνοντας προτεραιότητα στην ανάπτυξη των τομέων που δεν παράγουν καταναλωτικά εμπορεύματα, αλλά μέσα παραγωγής και παραγωγικές υπηρεσίες. Ποσοτικές εκτιμήσεις, βάσει του «Νόμου των 45 μοιρών των Thirlwall-Krugman», μπορούν να αποκαλύψουν ότι, χωρίς εξωτερικό δανεισμό και χωρίς διολίσθηση του εθνικού νομίσματος, η ελληνική οικονομία δεν μπορεί να «τρέξει» παρά κάτω από το 0.6 του ρυθμού ανάπτυξης των εμπορικών της εταίρων. Και αυτό γιατί παράγει εμπορεύματα με χαμηλή «εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης». Εντός δε της ευρωζώνης τα πράγματα θα βαίνουν προς το χειρότερο, εφόσον αποσαθρώνεται η ημεδαπή παραγωγική βάση. Άρα, η ανασύνθεση της παραγωγής οφείλει να είναι στρατηγικός στόχος. Αντιθέτως, επικρατεί η άποψη ότι στρατηγικός στόχος πρέπει να είναι η πάταξη των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Υποθέτοντας, χάριν συντομίας, την ισοσκέλιση του Εξωτερικού τομέα, τι σημαίνει δημοσιονομικό έλλειμμα (πλεόνασμα); Ότι ο Δημόσιος (Ιδιωτικός) τομέας δανείζεται από τον Ιδιωτικό (τον Δημόσιο). Γιατί να προτιμούμε το δεύτερο από το πρώτο (όπως τείνει η «Δεξιά») και όχι το αντίστροφο (όπως τείνει «Αριστερά»); Δεν υπάρχει απάντηση, παρά με γνώμονα ένα συνολικό σχέδιο ανάπτυξης. Όποιο από τα δύο είναι συμβατό με

αυτό το σχέδιο, αναλόγως μάλιστα των κλιμακώσεών του, είναι και το προτιμότερο.

Η ύστερη Μεγάλη Ιδέα της «ισχυρής Ελλάδας μέσα σε μία ισχυρή Ευρώπη», αλλά και η συγγενής της περί «Ευρώπης των Εργαζομένων», αποσυντέθηκαν με τον ίδιο τρόπο που αποσυντέθηκαν και οι προγενέστερες: Για να μπορούσαν να υλοποιηθούν θα έπρεπε να είχε επιτευχθεί αυτό το οποίο διακήρυτταν ότι ήθελαν να επιτύχουν. Η έξοδος από την ευρωζώνη δεν είναι απλή υπόθεση, ούτε εξαντλείται στο πεδίο της Πολιτικής Οικονομίας. Ωστόσο, αποσιωπάται ότι όποιες και εάν είναι οι δυσκολίες της, καθώς και το γεγονός ότι σήμερα συζητείται, δεν αποτελούν παρά καρπούς της αποτυχίας, στην οποία οδήγησαν εκείνες οι ιδέες.